
ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 070:17022.1]-044.922 «364»

[https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2026.2\(66\).4](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2026.2(66).4)

I. А. Авраменко

аспірантка

e-mail: avramenk.irina@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3661-164X

Запорізький національний університет

вул. Інститутська, 66 б, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВІД ЛІБЕРТАРІАНСЬКОЇ МОДЕЛІ ДО ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета статті – обґрунтування трансформації журналістських стандартів в умовах повномасштабної війни росії проти України, зокрема переходу від лібертаріанської моделі преси до теорії соціальної відповідальності, а також дослідження впливу цих процесів на редакційну політику українських медіа, професійні норми та мовні практики, що виникають у відповідь на екзистенційні загрози.

Методологія дослідження. У ході дослідження використано такі методи: аналізу та узагальнення – для опрацювання теоретичних моделей преси; компаративний аналіз – для зіставлення професійних норм у мирний та воєнний періоди; дискурс-аналіз – для вивчення мовного феномену в медіатекстах; а також метод анкетування представників регіональних медіа – для емпіричного підтвердження змін у сучасній редакційній політиці.

Результати. У статті здійснено теоретичне та емпіричне обґрунтування трансформації журналістських стандартів в умовах російсько-української війни як процесу концептуального переходу від лібертаріанської моделі преси до теорії соціальної відповідальності. Емпіричне дослідження підтвердило суттєві зміни в редакційних практиках: 82,4% опитаних медіа (45,1% частково + 37,3% кардинально) змінили стилістику та тональність матеріалів після 24 лютого 2022 р. Визначальними чинниками респонденти назвали необхідність підтримки національної єдності та бойового духу (39%), а також посилення емоційно-емпатичного компонента (24,4%). Трансформація стандартів найбільш виразно виявляється у свідомому відході від принципу «дзеркального» представлення сторін воєнного конфлікту, оскільки надання рівного медійного простору агресору та жертві створює ефект «хибної еквівалентності». Додатково зафіксовані лексичні зрушення у воєнному медіадискурсі запропоновано інтерпретувати як «мову спротиву» – адаптивну реакцію журналістської спільноти на екстремальні умови, що базується на екзистенційному принципі В. Франкла про нормальність аномальної реакції в нелюдських обставинах. Обґрунтовано, що така трансформація не є деградацією стандартів, а виступає інструментом захисту суб'єктності та протидії дегуманізації, що чітко протиставляється поняттю «мова ненависті». Отримані дані свідчать, що українська журналістика формує власну адаптивну модель, співвідносну з концепцією «рідкої журналістики» М. Дезе, де пріоритетними цінностями є інформаційна стійкість та захист національної суб'єктності.

Новизна дослідження полягає в теоретичному й емпіричному обґрунтуванні трансформації журналістських стандартів в умовах повномасштабної війни росії проти України. Продемонстровано, що війна спричинила перехід українських медіа від лібертаріанської моделі преси до моделі соціальної відповідальності в умовах екзистенційної кризи. На основі результатів анкетування представників регіональних медіа вперше емпірично підтверджено тенденцію до відмови від механічного балансу думок до ціннісно орієнтованої журналістики. Також у межах дослідження запропоновано трактування лексичних змін у медіадискурсі не як «мови ненависті», а як «мови спротиву», що є адаптивною реакцією журналістського середовища на умови війни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання в науковій та освітній діяльності, зокрема під час створення навчальних курсів із журналістики

¹© Авраменко І. А., 2026

та медіаетики, а також під час розробки професійних стандартів роботи медіа в умовах воєнних конфліктів. Крім того, дослідження може слугувати аналітичною основою для подальших українських та міжнародних наукових студій, присвячених трансформації журналістських практик і медійного дискурсу під час війни.

Ключові слова: журналістські стандарти, ціннісно орієнтована журналістика, лібертаріанська модель преси, теорія соціальної відповідальності медіа, рідка журналістика, хибна еківалентність, російсько-українська війна.

I. Вступ

Російсько-українська війна, особливо після повномасштабного вторгнення, стала екзистенційним викликом для українського суспільства, що позначилося на засадах журналістської діяльності. Домінантна в українському медіапросторі до війни лібертаріанська модель журналістики Д. Мак-Квейла, яка заснована на принципі «ринку ідей», де істина формується в процесі вільної конкуренції позицій, в умовах війни продемонструвала свою обмеженість. Ця модель виявилася вразливою до російських інформаційних операцій та пропаганди в умовах асиметричного конфлікту. Загроза існуванню держави й фізичній безпеці населення активізувала усвідомлення соціальної відповідальності журналістики та стимулювала адаптацію журналістських стандартів до умов воєнного часу.

Пріоритетом став захист суспільних інтересів, інформаційна безпека, підтримка національної єдності та бойового духу, посилення емоційно-емпатичного компонента в журналістських матеріалах. Теоретичне осмислення такої адаптивності пропонує М. Дезе, вводячи концепцію «рідкої журналістики», що трансформується під впливом кризових контекстів. В українському медіа-дискурсі ці процеси осмислюють Ю. Бідзіля, П. Дворянин, О. Тимошенко, які наголошують на неможливості функціонування стандартів мирного часу в умовах війни. Натомість у міжнародному середовищі спостерігається певне теоретичне напруження: частина дослідників, зокрема Р. Саква та Т. Бергман, розглядають відхід від нейтральності як прояв медіаупередженості. Саме ця суперечність між вимогою «універсального балансу» та українським досвідом інформаційної самооборони зумовлює актуальність нашого дослідження.

II. Постановка завдання та методи дослідження

Метою статті є обґрунтування трансформації журналістських стандартів в умовах повномасштабної війни росії проти України, зокрема переходу від лібертаріанської моделі преси до теорії соціальної відповідальності, а також дослідження впливу цих процесів на редакційну політику українських медіа, професійні норми та мовні практики, що виникають у відповідь на екзистенційні загрози.

Для досягнення поставленої мети використано такі методи: аналіз та узагальнення – для опрацювання теоретичних моделей преси й концепцій соціальної відповідальності та «рідкої журналістики»; компаративний аналіз – для порівняння журналістських стандартів та редакційних практик у мирний і воєнний періоди; дискурс-аналіз – для вивчення лексичних і стилістичних змін у медіатекстах, а також метод анкетування представників регіональних і місцевих медіа як емпіричне підтвердження трансформацій у редакційній політиці.

III. Результати

Війна росії проти України актуалізувала проблему трансформації журналістських стандартів у ситуації екзистенційної загрози державі. Традиційні професійні принципи журналістики, сформовані в умовах мирного часу, зокрема вимоги нейтральності та балансу думок, в умовах асиметричного конфлікту зазнають переосмислення. У професійному й академічному середовищах виникає напруження між нормативними уявленнями про журналістські стандарти та практиками воєнної журналістики, що формуються в українських медіа після початку повномасштабного вторгнення. Це зумовлює потребу теоретичного осмислення трансформації професійних норм, ціннісних орієнтирів і мовних практик у медійному середовищі.

Саме тому питання трансформації журналістських стандартів у воєнних умовах дедалі частіше стає предметом наукових досліджень. Зокрема, П. Дворянин у статті «Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни» акцентує увагу на неминучій еволюції журналістських стандартів. Дослідниця підкреслює, що класичні принципи балансу та нейтральності зазнають перегляду через екстремальність подій: «Війна Росії проти України суттєво змінила умови роботи журналістів, адже потреба висвітлення трагічних подій спонукала їх вивчати нові особливості комунікації і формування контенту» [2]. Ю. Бідзіля в інтерв'ю «Media Vista» наголошує, що «стандарті журналістики мирного часу не працюють і не можуть працювати в умовах війни» [1].

Ця тема знаходить відображення й у дослідженнях молодих науковців. Наприклад, у магістерській роботі О. Тимошенко «Фальшивий баланс у висвітленні повномасштабного російського вторгнення в Україну: аналіз контенту західних медіа про підлив Каховської ГЕС» [5] автор досліджує феномен хибної збалансованості у висвітленні західними онлайн-медіа окремих епізодів повномасштабної війни. Натомість у закордонному науковому середовищі відмову від

журналістської нейтральності та українські мовні трансформації часто розглядають як потенційну загрозу принципам об'єктивності.

Зокрема, у червні 2023 р. Ethical Journalism Network опублікував звіт «Ukraine media: defiance and truth-telling» [12]. Документ застерігає, що емоційна залученість і «мова ненависті» в довгостроковій перспективі можуть підірвати міжнародну довіру до українських медіа. Особливе занепокоєння міжнародного наукового середовища викликало те, що подібних трансформацій зазнає й частина іноземних медіа [3], свідомо віддавши перевагу солідарності із жертвою агресії над класичним принципом балансу. Відтак Т. Бергман у статті «Протистояння цензурі: про медіа-упередження і війну в Україні» для Австралійського інституту міжнародних справ [7] підкреслює важливість розгляду різних точок зору та захисту академічної свободи у дослідженні медіа про війну. Р. Саква у книзі «Прифронтівна Україна: Криза на прикордонних землях» [11] з 2015 р. критикує західні медіа за їхню однобокість у висвітленні російсько-української війни. Підтримують аргументи на користь медіаплюралізму й молоді науковці. Зокрема, Г. Фішер [9] у магістерській роботі «Медіа-упередженість у висвітленні російсько-української війни західними ЗМІ» розглядає фреймінг BBC та CNN як упереджений проти РФ.

У контексті нашого аналізу подібна критика відображає ширший конфлікт між двома моделями преси, описаними Мак-Квейлом та М. Дезе [10]: лібертаріанською (концепцією «ринку ідей») та теорією соціальної відповідальності медіа. У межах цього теоретичного протистояння саме лібертаріанську модель тривалий час розглядали як домінуючу основу професійної журналістики, оскільки вона утверджувала принцип нейтральності та балансу в медіа.

Водночас в умовах сучасної геополітичної кризи таке уявлення про медіа як про нейтральний майданчик вільного обміну ідеями дедалі частіше стикається з обмеженнями. Механічне надання голосу агресору породжує ефект «хибної еквівалентності», безпідставно прирівнюючи пропаганду, що виправдовує війну, до стратегії журналістського захисту суспільних інтересів. Ця деградація класичних стандартів корелює із ширшою трансформацією українського медіапростору, що демонструє перехід до «рідкої журналістики» в розумінні М. Дезе. Дослідник описує журналістику як динамічну професійну практику [8], що функціонує в умовах постійної мінливості, соціальної невизначеності та розмивання інституційних кордонів.

У такому контексті журналістські стандарти постають не статичним кодексом, а адаптивною системою, що реагує на соціальні, політичні та безпекові виклики.

Пріоритетом медіа стає національна виживаність, захист суб'єктності та протидія дезінформації. Редакційні обмеження трактуються як інформаційна самооборона, а не цензура, що узгоджується з роллю преси як захисника прав людини в екстремальних умовах. Натомість висвітлення подій з позиції «універсального балансу» виявляється неспроможним, оскільки воно ігнорує колоніальний досвід та асиметрію конфлікту.

У межах нашого дослідження проведено анкетування 51 української регіональної редакції на предмет журналістських трансформацій. Анкетування підтвердило зміну в редакційних практиках після 24 лютого 2022 р.: 82,4% редакцій (45,1% частково + 37,3% кардинально) змінили стилістику й тональність матеріалів про війну (рис. 1).

Чи змінили ви стилістику і тональність матеріалів про війну?

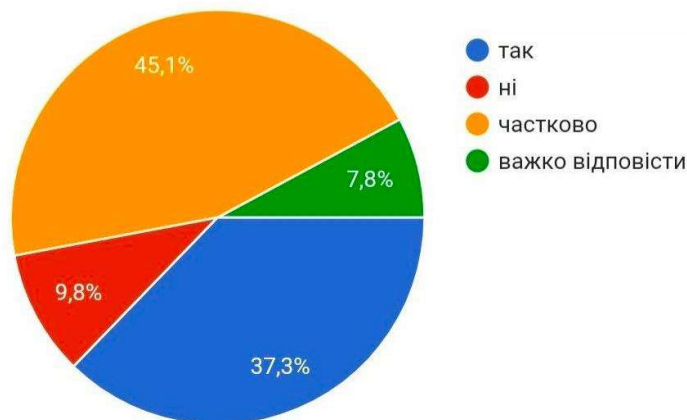


Рис. 1. Зміна стилістики та тональності матеріалів про війну в українських редакціях (Анкетування проведено авторкою у рамках виконання науково-дослідної роботи кафедри журналістики Університету митної справи та фінансів. Анкетування представників регіональних і місцевих медіа проведено переважно у прифронтівних регіонах України у травні – червні 2025 р. Відповіді на поставлені запитання надала 51 особа)

Ключовими детермінантами цих трансформацій респонденти назвали рішучість та патріотизм (39%) й емоційно-емпатичний компонент (24,4%) (рис. 2).



Рис. 2. Пріоритетні вектори трансформації тональності медіаматеріалів про війну за оцінками респондентів

Паралельно зафіксовано лексичні зрушення в медіадискурсі, коли використання стилістично маркованої лексики на адресу окупантів перетворилось на інструмент психологічної мобілізації суспільства. Це явище привертало увагу своєю незвичністю, однак не набуло масового характеру. Зокрема, серед респондентів нашого опитування на запитання «Які психологічні чинники воєнного часу впливають на підходи вашої редакції до редагування журналістських матеріалів?» усього 15,7% зазначили, що допускають використання лексики ворожнечі щодо агресора, 9,8% вказали на можливість використання оціночних суджень стосовно окупантів, і лише незначна частка респондентів повідомила про зняття обмежень на застосування емоційно забарвленої лексики (рис. 3).



Рис. 3. Розподіл відповідей щодо впливу психологічних факторів на професійне редагування текстів

Припускаємо, така тимчасова радикалізація медійного дискурсу не свідчить про деградацію професійних стандартів, а відображає адаптивну реакцію на екстремальні умови. Більш доречно, на нашу думку, інтерпретувати це явище як «мову спротиву», замість прийнятого в міжнародному дискурсі терміна «мова ненависті». Важливо уточнити, що йдеться про специфічну лексику, спрямовану виключно проти окупанта, що виключає узагальнення на інші соціальні групи. Такий підхід узгоджується з екзистенційною концепцією В. Франкла, викладеною в книзі «Людина в пошуках справжнього сенсу» [6], де сформульовано принцип: «аномальна реакція на аномальну ситуацію є нормальною поведінкою».

Варто пригадати фразу «Русській воєнний корабель...», яка миттєво поширилася українськими медіа та соціальними мережами, а згодом була процитована провідними міжнародними виданнями [4] – від BBC і CNN до The New York Times та Le Monde – як символ українського опору. Така глобальна резонансність засвідчує, що українська «мова спротиву» перетинає кордони,

трансформуючись в універсальний дискурс психологічної мобілізації проти агресора, попри об'єктивний характер.

IV. Висновки

Отже, аналіз трансформації журналістських стандартів у контексті повномасштабної російсько-української війни свідчить про суттєві зміни у функціонуванні медіа та підходах до професійної діяльності журналістів. В умовах екзистенційної загрози державі традиційні нормативні моделі журналістики, зокрема лібертаріанська концепція з її акцентом на нейтральності та балансі, виявляють обмеженість практичного застосування. Натомість у медіапрактиці посилюється роль соціальної відповідальності, громадянської позиції та інформаційної безпеки, що сприяє формуванню адаптивних підходів до висвітлення воєнної реальності.

Тема є актуальною й потребує подальших наукових досліджень, що сприятиме глибшому осмисленню змін у функціонуванні медіа в кризових умовах, якими є війна.

Список використаної літератури

1. Бідзіля Ю. Стандарти журналістики мирного часу не працюють і не можуть працювати в умовах війни. *Media Vista*. URL: <https://mediavista.com.ua/archives/5545> (дата звернення: 01.03.2026).
2. Дворянин П. Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2024. Вип. 54–55. С. 43–57. DOI: <https://doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146>.
3. Західні медіа про Україну: як іноземні журналісти формують імідж країни. *Львівська обласна організація національної спілки журналістів України*. URL: <https://nsju.lviv.ua/29301-2/> (дата звернення: 01.03.2026).
4. «Русский военный корабль, иди на ...». Як народилося гасло цієї війни. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60853922> (date of request: 01.03.2026).
5. Тимошенко О. Фальшивий баланс у висвітленні повномасштабного російського вторгнення в Україну: аналіз контенту західних медіа про підрив Каховської ГЕС : магістерська робота. Київ : Нац. ун-т «Кієво-Могилянська академія», 2025. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/4b5ed547-c029-4318-a526-4a09d4b1ea8a> (дата звернення: 01.03.2026).
6. Франкл В. Людина у пошуках сенсу. *The Psychologist*. URL: https://thepsychologist.com.ua/experience/viktor-frankl-lyudyna-u-poshukakh-sensu?utm_source=perplexity (date of request: 01.03.2026).
7. Bergman T. Confronting censorship: On media bias and the war in Ukraine. *Australian Institute of International Affairs*. URL: <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/confronting-censorship-on-media-bias-and-the-war-in-ukraine/> (date of request: 01.03.2026).
8. Deuze M. Liquid journalism and monitorial citizenship. *International Journal of Communication*. 2008. № 2. P. 848–856.
9. Fisher H. O. Media objectivity and bias in Western coverage of the Russian-Ukrainian conflict. Master's thesis. Södertörn University, 2023. URL: <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1769389/FULLTEXT02.pdf> (date of request: 01.03.2026).
10. McQuail D., Deuze M. McQuail's media and mass communication theory. 7th ed. SAGE Publications, 2020.
11. Sakwa R. Frontline Ukraine: Crisis in the borderlands. I.B. Tauris, 2015.
12. Ukraine media: Defiance and truth-telling. *Ethical Journalism Network*. URL: <https://ethicaljournalismnetwork.org/wp-content/uploads/2023/07/EJN-Final-Report-Ukraine.pdf>

References

1. Bidzilia, Yu. Journalistic Standards of Peacetime Do Not Work and Cannot Work in Wartime. *Media Vista*. Retrieved from <https://mediavista.com.ua/archives/5545> [in Ukrainian].
2. Dvorianyn, P. (2024). Understanding the Standard: Searching for New Rules in Wartime Journalism. *Visnyk of Lviv University. Series Journalism*, 54–55, 43–57. DOI: <https://doi.org/10.30970/vjo.2024.54-55.12146> [in Ukrainian].
3. Western Media about Ukraine: How Foreign Journalists Shape the Country's Image. *Lviv Regional Organization of the National Union of Journalists of Ukraine*. Retrieved from <https://nsju.lviv.ua/29301-2/> [in English].
4. «Russian Warship, Go F* Yourself.» How the Slogan of This War Was Born. *BBC News Україна*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60853922> [in English].
5. Tymoshenko, O. (2025). False Balance in the Coverage of Russia's Full-Scale Invasion of Ukraine: A Content Analysis of Western Media Coverage of the Kakhovka Dam Explosion. Master's thesis. Kyiv: National University of Kyiv-Mohyla Academy. Retrieved from <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/4b5ed547-c029-4318-a526-4a09d4b1ea8a> [in Ukrainian].
6. Frankl, V. Man's Search for Meaning. *The Psychologist*. Retrieved from <https://thepsychologist.com.ua/experience/viktor-frankl-lyudyna-u-poshukakh-sensu> [in English].
7. Bergman, T. Confronting Censorship: On Media Bias and the War in Ukraine. *Australian Institute of International Affairs*. Retrieved from <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/>

- confronting-censorship-on-media-bias-and-the-war-in-ukraine/ [in English].
8. Deuze, M. (2008). Liquid Journalism and Monitorial Citizenship. *International Journal of Communication*, 2, 848–856 [in English].
 9. Fisher, H. O. (2023). Media Objectivity and Bias in Western Coverage of the Russian-Ukrainian Conflict. Master's thesis. Södertörn University. Retrieved from <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1769389/FULLTEXT02.pdf> [in English].
 10. McQuail, D., & Deuze, M. (2020). *McQuail's Media and Mass Communication Theory*. 7th ed. SAGE Publications [in English].
 11. Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I.B. Tauris [in English].
 12. Ukraine Media: Defiance and Truth-Telling. *Ethical Journalism Network*. Retrieved from <https://ethicaljournalismnetwork.org/wp-content/uploads/2023/07/EJN-Final-Report-Ukraine.pdf> [in English].

Стаття надійшла до редакції 17.03.2026.

Received 17.03.2026.

Avramenko I. Transformation of Journalistic Standards During War: From the Libertarian Model to the Theory of Social Responsibility

The purpose of the article is to substantiate the transformation of journalistic standards under conditions of Russia's full-scale war against Ukraine, specifically the shift from the libertarian press model to the theory of social responsibility, as well as to investigate the impact of these processes on the editorial policies of Ukrainian media, professional norms, and linguistic practices emerging in response to existential threats.

Research methodology. To achieve the main objective of the study – justifying the transformation of journalistic standards during wartime within the conceptual shift from the libertarian press model to the theory of social responsibility – the following methods were employed: analysis and synthesis for processing theoretical press models; comparative analysis for juxtaposing professional norms in peacetime and wartime; discourse analysis for studying linguistic phenomena in media texts; and a survey method among representatives of regional media for empirical confirmation of changes in contemporary editorial policies.

Results. The article provides theoretical and empirical justification for the transformation of journalistic standards amid the Russian-Ukrainian war as a process of conceptual transition from the libertarian press model to the theory of social responsibility. Empirical research confirmed significant changes in editorial practices: 82.4% of respondents (45.1% partially + 37.3% fundamentally) altered the stylistics and tone of materials after February 24, 2022. Respondents identified the need to support national unity and morale (39%) and the enhancement of the emotional-empathetic component (24.4%) as key factors. The transformation of standards is most evident in the deliberate departure from the principle of «mirror» representation of conflict sides, as granting equal media space to the aggressor and victim creates a «false equivalence» effect. Additionally, recorded lexical shifts in wartime media discourse are proposed to be interpreted as «language of resistance» – an adaptive response by the journalistic community to extreme conditions, grounded in Viktor Frankl's existential principle of the normality of anomalous reactions in inhuman circumstances. It is substantiated that such transformation is not a degradation of standards but serves as a tool for protecting subjectivity and countering dehumanization, distinctly opposed to the concept of «hate speech». The obtained data indicate that Ukrainian journalism is forming its own adaptive model, aligned with Mattias Dörr's concept of «liquid journalism», where informational resilience and protection of national subjectivity are priority values.

The novelty of the study lies in the theoretical and empirical justification of the transformation of journalistic standards under conditions of Russia's full-scale war against Ukraine. The work demonstrates that the war prompted Ukrainian media to shift from the libertarian press model to the social responsibility model amid an existential crisis. Based on survey results from regional media representatives, it empirically confirms for the first time the trend toward abandoning mechanical balance of opinions in favor of value-oriented journalism. Additionally, the study proposes interpreting lexical changes in media discourse not as «hate speech» but as «language of resistance», representing an adaptive reaction of the journalistic environment to wartime conditions.

The practical significance of the research results lies in their applicability in academic and educational activities, particularly in developing journalism and media ethics courses. The findings can also inform the creation of professional standards for media operations during armed conflicts. Furthermore, this study may serve as an analytical foundation for future Ukrainian and international research on the transformation of journalistic practices and media discourse during war.

Key words: journalistic standards, value-oriented journalism, libertarian press model, social responsibility theory of media, liquid journalism, false equivalence, Russian-Ukrainian war.